

Suomen oppiaine Tukholman yliopistossa – 90 vuotta edellisten vuosikymmenten perintöä ja tulevien visioita

Tänä vuonna on kulunut 90 vuotta siitä kun suomen kielen opetus käynnistyi vuonna 1930 silloisessa Tukholman korkeakoulussa. Ensimmäiset vuodet suomen opetusta järjestettiin rahalahjoitusten turvin, ja vasta kun Tukholman korkeakoulusta tuli Tukholman yliopisto 1960, alkoi aine saada valtion tukea toiminnalleen. Korkeakoulutason oppiaineiden toiminta on vahvasti liitoksissa niihin hallinnollisiin rakenteisiin, joissa opetus ja tutkimus toimivat. Itsenäisyyteen pyrkivä suuntaus on ollut tärkeä suomen opetukselle, mutta toisaalta vuosien varrella lisääntyneet hallinnolliset tehtävät ja kasvava, oppiaineille siirretty oma vastuu niistä, ovat kasvattaneet tarpeita luoda hallinnollisesti te-

hokkaampia työyksiköjä. Erilaiset talouspoliittiset vaatimukset ovat täten edellyttäneet toimenpiteitä myös yliopistomaailmassa, samaan suuntaan kuin liike-elämässä ja julkishallinnossa. Ennen kaikkea 2000-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä tämä tiesi suomen oppiaineen toiminnallisessa rakenteessa suuria muutoksia. Tukholman yliopistossa oppiaine toimii nykyään omana suomen osastonaan Slaavilaisten ja balttilaisten kielten, suomen, hollannin ja saksan laitoksessa, jossa opetetaan ja tutkitaan vajaan kymmentä kieltä.

Suomen oppiaineen ja sittemmin laitoksen synnystä, kehityksestä ja silloisesta tilanteesta julkaistiin juhlakirja oppiaineen

Piirros: Markku Huovila

80-vuotisen toiminnan kunniaksi vuonna 2010. Tässä artikkelissa keskitymme tarkastelemaan kuluneen vuosikymmenen kehitystä edellisten vuosikymmenten keskeinen perintö lähtökohtana.

Ensimmäisten vuosikymmenten perintöä

Suomen oppiaineen ensimmäisenä opettajana ja tutkijana toimi koko 1930-luvun suomen kielen ja kirjallisuuden lehtori Volmar Bergh, joka oli syntynyt Oulussa ja siirtynyt Helsingin kautta Ruotsiin. Bergh toimi sekä ruotsin että suomen opettajana Suomessa, ja sittemmin suomen opettajana Ruotsissa ja Tanskassa. Bergh oli kiinnostunut mm. metsäsuomalaisista, Tornionlaakson kieliti-

lanteesta, suomen kielen sivistyneistön kehityksestä ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran synnystä. Hän kirjoitti Tukholman suomalaisen seuran 45-vuotishistoriikin 1939 ja oli mukana edistämässä toimintaa seuran puheenjohtajana. Hän myös perusti Kööpenhaminan Suomiseuran vuonna 1943. Kaikki tämä havainnollistaa sitä, että Bergh, kuten hänen seuraajansakin, ovat olleet monitoimi-ihmisiä. Monitahoiset kytkennät sekä akateemiseen maailmaan että sen ulkopuoliseen elämään ovatkin olleet oppiaineen alkuajoista asti osa sen yhteiskunnallista roolia. Tukholman toimikautensa lopussa Volmar Bergh julkaisi suomen kieliopin opetusta varten *Finsk språklära* -teoksen, ja aloitti sa-

malla oppiaineessa vallitsevan perinteen laatia ruotsalaiseen kontekstiin soveltuvia suomen oppikirjoja.

1960-luvun alussa Pertti Virtaranta vai-
kutti vierailevana professorina merkittävästi
suomen aineen sekä sisällölliseen että muo-
dolliseen kehitykseen. Aineen sisällölliselle
kehitykselle antoivat suuntaa Virtarannan
tutkimus ja kiinnostus metsäsuomalaisiin.
Muodollista eli formalisoivaa kehitystä edis-
ti esimerkiksi se, että hän laati suomen ope-
tukselle opetussuunnitelman, jonka ansiosta
suomen saattoi liittää osaksi yleistä tutkintoa.
Hän perusti aineelle myös oman käsikirjas-
ton, osittain suomalaisten lahjoitusten voi-
min.

Tukholman yliopiston ensimmäiseksi
suomen kielen ja kirjallisuuden professorik-
si nimitettiin 1965 Osmo Hormia. Hormia
seurasii osittain Berghin jalanjalkia: hän on
kirjallisuuden ja kirjallisuushistorian tutkija
ja lyyrikko, mutta hallitsi samalla esimerkik-
si kielioppiopetuksen ja suomen murteiden
kentän. Näihin kolmeen kenttään hän myös
laati oppikirjoja ruotsiksi.

Suomen lisäksi Tukholman yliopistos-
sa on opetettu myös suomen sukukieliä.

Unkaria opetettiin
vuosina 1929–1983,
ja viroa jaksottaises-
ti 1943–2005. Myös
näiden kielten ope-
tuksen värikkäät
historiat on kuvattu
suomen oppiaineen
80-vuotisjuhlakir-
jassa. 1990-luvulla
Tukholman yliopis-

tossa annettiin myös meänkielen kursseja.
Yhteiskunnalliset kieli- ja opetuspoliittiset
päätökset ovat johtaneet siihen, että nykyisin
mainittuja sukukieliä opetetaan vain yhdessä
yliopistossa – unkaria ja viroa Uppsalassa, ja
meänkieltä Uumajassa.

Suomen opetuksen uusiutuessa 1960-lu-
vulla loi nopeasti kasvava siirtolaisuus Suo-
mesta pohjan uudelle Ruotsin suomalaisuu-
delle, josta on tullut erottamaton osa suomen
opetusta ja sen modernia historiaa ja nyky-
päivää. Vaikka moni Suomesta muuttanut ei
välttämättä ollut kiinnostunut korkeakoulu-
tason suomenopetuksesta, vaan pikemmin-
kin ruotsin osaamisesta, on osasta heitä ja
heidän jälkeläisistään tullut suomen opiske-
lijoita yliopistoissa ympäri Ruotsia.

Suuren muuttoaallon seurauksia

Oppiaineen alkuvuosikymmenenä suo-
menopiskelijoita oli kourallinen, ja opetus-
kielenä oli enimmäkseen ruotsi. Toisen maa-
ilmansodan myötä kiinnostus suomen opin-
toihin kasvoi, kun kiinnostus Suomen koh-
talosta kasvoi Ruotsissa. Sodanaikaisen pako-
lais- ja sodanjälkeisen työläissiirtolaisuuden
lisäksi Ruotsiin muutti myös jonkin verran
opiskelijoita, kuten perinteisestikin on ollut
tapana. Uusien opiskelijoiden ansiosta suo-
mea alettiin opettaa myös suomeksi, sillä tar-
ve suomea osaavista kasvoi yhteiskunnassa.

Suuret muuttovuodet toivat siis muka-
naan uudet vaatimukset ja tarpeet opettaa
suomea korkeakoulutasolla. 1973 suomen
laitokseen perustettiin esimerkiksi uraauur-
tava tulkki- ja kääntäjäkoulutus, joka toimi
vuoteen 2006 saakka. Sen jälkeen tulkkien
ja kääntäjien opetus on jatkunut yhteistyössä

**Suomen oppiaineen en-
simmäisenä opettajana
ja tutkijana toimi lehtori
Volmar Bergh.**

1986 perustetun Tulkki- ja kääntäjäkoulutuslaitoksen ja sittemmin yksikön kanssa, joko osana laajempaa tulkki- ja kääntäjäkoulutusta tai kurssimuotoisena koulutuksena. Vaikka tulkkien ja kääntäjien suomen ja ruotsin kielen koulutusta on viime vuosikymmenten aikana pidetty yhteiskunnallisella tasolla laajalti tarpeettomana, ovat viime vuodet kuitenkin osoittaneet, että tarvetta on kaiken aikaa ja että tarve näyttää kasvavan, esim. julkisen hallinnon ja median kentässä. Rinnan tulkki- ja kääntäjäkoulutuksen kanssa kehittyi myös suomen kielenhuolto. Ruotsinsuomalainen kielilautakunta aloitti toimintansa 1976, ja toimi myös yhteistyössä yliopisto-opetuksen kanssa.

Kun kotikielenuudistus sai vauhtia 1977, suomenopettajien tarve kasvoi, ja opettajakoulutusta järjestettiin myös Tukholman yliopistossa. Mutta samalla tavalla kuin laajeneva suomen opetus kouluissa vaati kotikielen opettajia, aiheutti kotikielen opetuksen romahdus kouluissa 1980- ja 1990-luvun taitteessa silloisen opettajakoulutuksen lopettamisen. Vasta vuoden 2014 jälkeen tähän tehtävään on palattu valtion aineenopettajakoulutukseen myöntämien erityismäärärahojen mahdollistamana.

Suomesta tulleiden pätevyudet ovat olleet omiaan kehittämään sekä oppiainetta Tukholman yliopistossa että suomen käyttöä muualla yhteiskunnassa, ja heidän osaamisensa ja siirtolais- ja vähemmistökokemuksensa ovat rinnakkain uudistaneet suomen opetusta ja tutkimusta Ruotsissa. Siten kielen ja kulttuurin kehitys Suomessa, kuten myös vastaavat Ruotsissa kehittyvät kieli-, kulttuurij- ja koulukentät ovat olleet keskeisiä suo-

men oppiaineen toiminnassa 2010-luvulla.

Vähemmistökauden tuomia muutoksia

1990-luvulla syntyi virallisesti uusi itämerensuomalainen kieli, eli meänkieli. Meänkielen kursseja kehitettiin soveltaen niitä periaatteita ja rakenteita, joita oli luotu ensimmäisiä ruotsinsuomalaisia koskevia kursseja varten. Tällaiset kurssit ennustivat muutoksia, jotka virallistettiin Ruotsissa sen Euroopan Neuvoston vähemmistö- ja vähemmistökielten sopimusten ratifioinnilla vuonna 2000. Nämä muodolliset muutokset eivät kuitenkaan saaneet tarvittavaa vauhtia yhteiskunnassa ennen kuin Ruotsi hyväksyi kielilain 2009 ja oman vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskevan lain 2010. Yksi näiden lakien seuraus on mainittu opettajakoulutus, jonka kehittäminen onkin ollut yksi oppiainetta tukeva osa toimintaa. Vuonna 2015 voimaan astunut koululain säädös, että kansallisia vähemmistökieliä voi peruskoulussa oppia myös alkeistason kielenä, ei toistaiseksi ole saanut aikaan toivottua muutosta eli oppilasmäärän nousua perus- ja lukiokoulussa, eikä siten myöskään yliopistoon opetuksessa.

Oppiaineessa haasteena on ollut ja on edelleenkin se, miten opetuksessa voisi soveltaa ruotsinsuomalaisia koskevia tutkimustuloksia, ja miten suhtautua suomensuomalaisen puhekielen ja yleiskielen kasvavaan

---

**Suomen tulevaisuus
Ruotsissa on valoisa.**

kuiluun, samalla kun pitäisi ottaa huomioon vastaava kehitys Ruotsin puolella. Keskustelu ruotsinsuomesta omana kielenään ei ole saanut samaa tukea tai vauhtia kuin meänkielen kehityksessä, mutta ruotsinsuomen kuvaus kuuluu erottamattomana osana oppiaineen tutkimuskenttään.

Dynaamista yhteistyötä

Yllä mainittiin, että oppiaineen henkilökunta on koostunut monitoimi-ihmisistä. Tämä koskee ainakin kahta ulottuvuutta, yhtäältä kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä yliopistojen ja eri oppiaineiden sekä erilaisten kansainvälisten järjestöjen ja instituutioiden kanssa, toisaalta akateemisen maailman ulkopuolella toimivia siviiliyhteiskunnan yhteistyökumppaneja. Yhteistyötä tehdään tiiviisti eri tavoin opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon osilta myös nykyisen laitoksen eri kielten osastojen kanssa.

2010-luku, ja laajemmin nykyinen vähemmistökausi, on ollut dynaamista, eli suomen kouluopetuksessa ja muualla yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat johtaneet siihen, että yhteistyö on yhä tärkeämpää, tiiviimpää ja merkityksellisempää. Tämän taustalla on tietoisuus siitä, ruotsinsuomen elinvoimaisuus on yhteydessä siihen, miten suomen opetus ja kielen käyttö yhteiskunnassa ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Esimerkkejä pitkäaikaisista ja uudistuvista yhteistyökumppaneista ovat Suomen Tukholman-instituutti, Ruotsalais-suomalainen kulttuurirahasto ja eri ruotsinsuomalaiset järjestöt kuten Ruot-

sinsuomalaisten valtuuskunta, Ruotsinsuomalaisten arkisto, Ruotsinsuomalaisten opettajien liitto, ja edelleen esimerkiksi kirja- ja kulttuurimessut Suomessa ja Ruotsissa. Yhteistyö kattaa myös Ruotsin että Suomen viranomaistahoja, kuten Suomen ja Ruotsin suurlähetystöt kummassakin maassa, Opetushallitus Suomessa sekä Kouluvirasto ja Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos Ruotsissa. Mitä laaja-alaisempaan suuntaan henkilökunnan kiinnostukset ovat kehittyneet, sitä monisäkeisempi tällainen yhteistyöverkosto on.

Mitä 2020-luku tuo mukanaan?

Nyt 2020-luvun taitteessa suomen osastolla toimivat professorina Jarmo Lainio, yliopistonlehtoreina dosentti Heidi Grönstrand ja Outi Oja, yliopistonadjunktina Sari Pesonen, tutkijaopiskelijoina Kristiina Savola ja Lasse Vuorsola, hallintovirkailijana ja opintorehtorina Laura Lunnevuori ja yliopistonadjunktin sijaisena dosentti Merlijn de Smit. Tämä vastaa jotakuinkin sitä vähemmistökielten yliopistotoiminnalle ehdotettua henkilökunnan vähimmäismäärää, jonka Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos on esittänyt tarpeelliseksi kansallisten vähemmistökielten elvyttämisen onnistumiselle hallitukselle hiljattain jättämässään kansallisten vähemmistökielten toimintaohjelmassaan. Avainsanana suomen oppiaineen toiminnassa on kuitenkin jatkuva kehitys, joka kumpuaa niin yhteiskunnan kuin oppiaineen tarpeista, ja kun suomi oppiaineena – toivottavasti – täyttää 100 vuot-

ta kymmenen vuoden päästä, toivomme, että meneillään olevat kehitykset ja niihin perustuvat visiot ovat tuottaneet seuraavat tulokset:

Suomen kielen asema Ruotsissa on paitsi lainsäädännössä myös käytännössä hyväksyty, ja suomenkielisille löytyy Ruotsissa kysyntää monilla eri aloilla, mikä on edellytys suomen käytölle ja sitä myöten opetukselle ja tutkimukselle. Kehitys on kulkenut rinnan nuorten kasvavan suomenoppimisen ja kiinnostuksen kanssa.

Kieli- ja kirjallisuustieteelliset suunnat ovat vahvistuneet. Omina suuntinaan toimivat myös koulumaailman ja kulttuurikentän opetus ja tutkimus, sekä Ruotsin että Suomen olosuhteista.

Opettajakoulutus on kasvanut ja laajentunut, ja se koskee paitsi peruskoulun yläasteen ja lukiokoulun aineenopettajien koulutusta myös esi-, perus- ja lukiokoulun tasoja. Henkilökuntaa tähän on riittävästi.

Tutkimuksen tärkeänä osana toimii tutkijakoulutus, ja tutkijaopiskelijoiden joukossa on myös didaktiikkaan suuntautuneita jatko-opiskelijoita. Tutkijakoulutukseen voidaan vuosittain ottaa ainakin yksi uusi opiskelija.

Julkaisemme tutkimustuloksia vähintään kolmella kielellä, suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Henkilökunnan määrä vastaa koulutustarpeita, mikä edellyttää jatkuvaa kiinnostusta suomen opintoihin ja opinnoistaan valmistuvia opiskelijoita.

On syntynyt eri tarpeisiin uusia, Ruotsin

olosuhteisiin soveltuvia oppikirjoja, opetusmme eri kenttiin. Olemme onnistuneet kehittämään toimivat opetusperiaatteet ja -käytänteet ruotsinsuomalaisille opiskelijoille.

Yhteistyötahomme ovat pysyneet ja lisääntyneet, ja yhteistyömme lujittuneet ja laajentuneet. Suomen tulevaisuus Ruotsissa on valoisa. ☺

Molemmat kirjoittajat toimivat Tukholman yliopistossa, Lainio suomen osaston professorina ja Pesonen yliopistonadjunktina.

Oheislukemista

https://www.su.se/polopoly_

[fs/1.65539.1323952726!/festkrift80.pdf](https://www.su.se/polopoly_fs/1.65539.1323952726!/festkrift80.pdf)

SOU 2017:91. Nationella minoritetsspråk i skolan.

Stockholm, Utbildningsdepartementet

ISOF 2020. Handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska. Redovisning av regeringsuppdrag Ku2019/01339/CSM. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala. www.isof.se